

Історико-правові аспекти становлення інституту приватних детективів в Україні

Олена Чернетченко

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: OlenaCH@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0002-4653-4871*

Олена Щербакова

*здобувачка вищої освіти ступення «Магістр»,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: ShcherbakovaOO@krok.edu.ua*

У сучасному світі інститут приватної детективної діяльності є важливою складовою системи забезпечення безпеки, правопорядку та захисту прав громадян. В умовах трансформації українського суспільства, реформування правоохоронних органів та зростання кількості кримінальних правопорушень, приватні детективи поступово посідають місце в системі альтернативного захисту інтересів особи, бізнесу та держави в цілому. Після початку повномасштабного вторгнення росії на територію України питання безпеки, контролю інформації, пошуку зниклих осіб і розслідування злочинів набуло нового виміру. Це створило попит на фахівців, які здатні ефективно працювати поза межами державних структур, зберігаючи професіоналізм, етичність та довіру суспільства.

Основна частина. Ранній період розвитку. Історія приватного розшуку в Україні має складну та неоднозначну динаміку. За радянських часів будь-яка форма приватної детективної діяльності була заборонена. Функції розшуку, збору доказів та контролю інформації здійснювали виключно державні органи – міліція, КДБ, прокуратура. У радянській системі монополія на розслідування належала державі, а спроби створення незалежних структур вважалися антидержавними. Проте з розпадом СРСР та набуттям Україною незалежності у 1991 році виникли нові суспільні відносини, які потребували недержавних механізмів захисту прав і безпеки.

Розвиток за часів незалежності. Перші спроби організації приватної детективної діяльності в Україні припадають на 1990-ті роки. Тоді з'явилися перші комерційні охоронні агентства, що надавали послуги з фізичної охорони, збору інформації та безпекового супроводу бізнесу. Однак юридичного статусу приватних детективів не існувало. Їх діяльність здійснювалася напівлегально – під виглядом консультаційних послуг або охоронних структур. Відсутність законодавчої бази створювала ризики як для самих детективів, так і для клієнтів, адже збирання інформації могло порушувати права людини, а докази, здобуті приватним шляхом, не визнавалися судами.

Спроби врегулювати діяльність приватних детективів на законодавчому рівні розпочалися ще у 2000-х роках. У Верховній Раді неодноразово реєструвалися законопроекти «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», однак вони

тривалий час не отримували підтримки. Основними причинами цього були побоювання зловживань, проблеми із визначенням меж між приватним розшуком і діяльністю правоохоронних органів, а також нерозуміння ролі детективів у демократичному суспільстві.

Водночас, із розвитком ринку безпеки та розширенням бізнес-середовища приватні детективи фактично стали невід'ємною частиною українського життя. Вони займалися пошуком зниклих осіб, збором доказів у сімейних, майнових і корпоративних справах, перевіркою партнерів, виявленням шахрайства чи витоку комерційної інформації. Особливо популярною така діяльність стала в період економічних криз і політичної нестабільності [1].

Великий вплив на становлення інституту приватних детективів мала європейська інтеграція України. У більшості країн ЄС приватна детективна діяльність є легальною, регулюється спеціальними законами та контролюється державними структурами. Українські фахівці почали переймати досвід Польщі, Чехії, Литви, Німеччини, де існують чіткі стандарти підготовки, ліцензування та етичні кодекси. З'явилися професійні об'єднання, такі як Всеукраїнська асоціація приватних детективів, які прагнули легалізувати діяльність і створити цивілізовані умови на ринку.

Значним кроком вперед стало висування на розгляд Верховної Ради України у 2021 році законопроекту «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». Хоча його положення залишаються предметом дискусій, законопроект уперше визначав правові засади роботи детективів, їх права та обов'язки, а також вимоги до отримання дозволу на діяльність. Документ закріплював, що приватний детектив має право збирати, перевіряти й аналізувати інформацію, але з дотриманням Конституції, законів про захист персональних даних та права на приватність. Також положення проєкту зазначали перелік заборон – зокрема, втручання в особисте життя, використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації без дозволу суду тощо [2]. У зв'язку з тим, що законопроект не було прийнято, діяльність приватних детективів так і залишилась законодавчо не визначеною, що і є ключовою проблемою.

Після 2022 року, коли розпочалася повномасштабна війна, діяльність приватних детективів набула нового сенсу. Частина детективів долучилася до територіальної оборони, волонтерських ініціатив, пошуку зниклих цивільних і військових, документування злочинів російських окупантів. В умовах війни приватний розшук став не лише інструментом бізнес-безпеки, а й частиною громадянського опору. Водночас війна виявила й нові виклики – потребу у співпраці з військовими структурами, забезпеченні кібербезпеки, перевірці волонтерів та гуманітарних потоків.

Сьогодні інститут приватних детективів в Україні продовжує розвиватися. З'являються спеціалізовані навчальні програми, проводяться професійні тренінги, створюються етичні кодекси та стандарти. Приватні детективи активно співпрацюють із адвокатами, журналістами-розслідувачами, громадськими організаціями. Їх діяльність сприяє формуванню правової держави, адже

допомагає відновлювати справедливість у тих випадках, коли державні механізми не завжди спрацьовують оперативно [3].

Отже, інститут приватних детективів в Україні пройшов тривалий та суперечливий еволюційний шлях: від повної заборони в радянський період до поступової легалізації та нормативного оформлення в умовах незалежної держави. Його розвиток відображає загальні тенденції демократизації суспільства, розширення сфери приватних послуг безпеки та утвердження принципів ринкової економіки. На сучасному етапі приватні детективи виконують важливу функцію у сфері захисту прав і свобод громадян, протидії шахрайству, пошуку зниклих осіб, забезпеченні корпоративної безпеки та сприянні відновленню справедливості.

В умовах збройної агресії проти України діяльність приватних детективів набула також гуманітарного виміру: вони беруть участь у документуванні злочинів, встановленні обставин воєнних порушень, пошуку постраждалих та зниклих безвісти, що підсилює їх суспільне значення.

Перспективи розвитку приватного детективного інституту в Україні полягають у вдосконаленні нормативно-правової бази, чіткому визначенні повноважень і механізмів контролю, запровадженні стандартів професійної підготовки та етичної відповідальності, а також у гармонізації законодавства з європейськими підходами. Подальше розширення сфер діяльності приватних детективів, зокрема у галузях кібербезпеки, економічної безпеки та розслідування злочинів, пов'язаних зі збройною агресією, сприятиме підвищенню ефективності їхньої роботи та зміцненню суспільної довіри. У підсумку інститут приватних детективів має значний потенціал для розвитку, а його інституціоналізація є важливою складовою модернізації системи національної безпеки та правозахисного механізму держави.

Ключові слова: Інститут приватної детективної діяльності; детектив; приватні детективи; історія розвитку приватних детективів.

Список використаних джерел

1. Француз А. Й., Істоміна А. С. Приватна детективна діяльність: міжнародний досвід та національні перспективи. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2022. С. 81-90.
2. Француз А. Й., Тупіченко Ю. К. Організаційно-правові засади діяльності приватних детективів в Польщі та Україні. *Legal Bulletin*. 2022. С. 54-59.
3. Француз А. Й., Довгань Г. А. Правове регулювання приватної детективної (розшукової) діяльності в Україні: стан, проблеми, перспективи. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2020. Вип. 39. С. 86-94.